

סימנא מילתא

למהות הסימנים בראש השנה

אמר רב אחא בר יעקב, דכתיב: למען יאריך ימים על ממלכתו וגו', ירושה היא לכם. ומנלן דכי איכא מחלוקת בעי משיחה, ולאן כל דבעי מלכא מורית מלכותא לבניה? **אמר רב פפא, אמר קרא: הוא ובניו בקרב ישראל, בזמן ששלום בישראל קרינא ביה הוא ובניו, ואפילו בלא משיחה...**

ת"ר: אין מושחים את המלכים אלא על המעיין, כדי שתמשך מלכותם, שנא': ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם [וגו'] והורדתם אותו אל גיחון. **אמר רבי אמי: האי מאן דבעי לידע אי מסיק שתיה אי לא, ניתלי שרגא בעשרה יומי דבין ראש השנה ליום הכפורים בביתא דלא נשיב זיקא, אי משיך נהוריה נידע דמסיק שתיה. ומאן דבעי למיעבד בעיסקא, ובעי למידע אי מצלח אי לא מצלח, לירבי תרנגולא, אי שמין ושפר מצלח. האי מאן דבעי למיפק [לאורחא], ובעי למידע אי חזר ואתי לביתא אי לא, ניקום בביתא דחברא, אי חזי בבואה דבבואה לידע דהדר ואתי לביתא. ולאן מלתא היא, דלמא חלשא דעתיה ומיתרע מזליה. אמר אביי, השתא דאמרת: סימנא מילתא היא, [לעולם] יהא רגיל למיחזי בריש שתא קרא ורוביא, כרתי וסילקא ותמרי. אמר רב משרשיא לבריה: כי בעיתו מיעל ומיגמרי קמי רבייכו, גרסו מתניתא ועלו לקמי רבייכו, וכי יתביתו קמיה חזו לפומיה, דכתיב: והיו עיניך רואות את מוריך, וכי גרסיתו - גרסו על נהרא דמיא, דכי היכי דמשכן מיא משכן שמעתתייכו, ותיבו אקילקלי דמתא מחסיא ולא תיבו אפדני דפומבדיתא, טב גלדנא סריא [דמתא מחסיא למיכל] מכותחא דרמי כיפי. רמה קרני באלהי - רמה קרני ולא רמה פכי, דוד ושלמה שנמשחו בקרן - נמשכה מלכותו, שאול ויהוא שנמשחו בפך - לא נמשכה מלכותו.**

- מה הקשר בין הסוגיה על שמן המשחה לבין סימני ראש השנה?
- בין שני החלקים המוזכרים בשאלה הקודמת מביא רב אמי שלשה סימנים האם הם דומים לסימני ראש השנה?
- "ולאו מלתא היא, האם הגמרא דוחה את הפירוש האחרון מבין השלשה או את כל השלשה? נסו להוכיח את תשובתכם?

מסכת כריתות דף ו' ע"א

- "אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא קרא ורוביא כרתי סילקא ותמר"
- מה ההבדל המשמעותי בין דברי אביי כאן לדבריו המובאים בהוריות? איזה הבדל הלכתי יכול להיגזר מכך?
  - כיצד נפסק בשולחן ערוך הני"ל?

א – מנהג הסימנים

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפג - דברים שנוהגים לאכול בליל ר"ה, ובו ב' סעיפים.

סעיף א

יהא אדם רגיל לאכול בר"ה רוביא דהיינו תלתן, כרתי, סילקא, תמרי, קרא. וכשיאכל רוביא יאמר: יהי"ר שירבו זכיותינו; כרתי, יכרתו שונאינו; סלקא, יסתלקו אויבינו; תמרי, יתמו שונאינו; קרא, יקרע גזר דיננו ויקראו לפניך זכיותינו. הגה: ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש (טור), ואומרים: תתחדש עלינו שנה מתוקה (אבודרהם), וכן נוהגין. ויש אוכלים רמונים ואומרים: נרבה זכיות כרמון; ונוהגין לאכול בשר שמן וכל מיני מתיקה (מרדכי דיומא).

משנה ברורה סימן תקפג ס"ק ה

(ה) שנה מתוקה - וע"כ יש נמנעים [ה] לבשל בר"ה מיני חומץ בארש"ט וכדומה וע"כ האוכלים דגים לסימנא שיפרו וירבו כדגים אין מבשלין אותן בחומץ. והנה [ו] כל אלו הענינים עושין הכל לסימן טוב ולכן פשיטא שיזהר מאד שלא יכעוס בימים האלו מלבד גודל האיסור כדי שיהיה לסימן טוב רק יהיה שמח לבו ובטוח בד' עם התשובה ומעש"ט:

ב – המקור בגמרא והקשר הסוגיה

תלמוד בבלי מסכת הוריות דף יב עמוד א – עמוד ב

מתני'. ואיזהו המשיח: המשוח בשמן המשחה, לא המרובה בגדים. אין בין כהן המשוח בשמן המשחה למרובה בגדים - אלא פר הבא על כל המצות¹, וכו'.

גמ'. "..." תניא אידך: ויקח משה את שמן המשחה וימשח [את] המשכן [ואת] כל אשר בו - רבי יהודה אומר: שמן המשחה שעשה משה במדבר, כמה נסים נעשו בו מתחלה ועד סוף, תחלתו לא היה אלא שנים עשר לוגין, ראה כמה יורה בולעת וכמה עקרים בולעים וכמה האור שורף, ובו נמשח משכן וכליו ואהרן ובניו כל שבעת ימי המלוואים, ובו נמשחו כהנים גדולים ומלכים, ואפילו כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה, ואין מושחים מלך בן מלך; ואם תאמר: מפני מה משחו את שלמה? מפני מחלוקתו של אדוניה, ואת יואש - מפני עתליה, ואת יהואחז - מפני יהויקים, שהיה גדול ממנו שתי שנים; ואותו שמן קיים לעתיד לבוא, שנאמר: שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם, זה - בגימטריא שנים עשר לוגין הוו. אמר מר: ואפילו כהן גדול בן כהן גדול טעון משיחה. מנלן? דכתיב: והכהן המשיח תחתיו מבניו, נימא קרא והכהן מתחתיו מבניו, מאי המשיח? קמ"ל, דמבניו דכהן גדול אי הוי משיח הוי כהן גדול, ואי לא - לא הוי כהן גדול. אמר מר: ואין מושחין מלך בן מלך. מנלן?

¹ רש"י מסכת הוריות דף יב עמוד ב - אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המצות - שמרובה בגדים איתו מביא פר העלם דבר לא משלו ולא משל צבור אבל מביא כשבה או שעירה דיחיד.

מפני דבר מדברים אלו לוקה. +/השגת הראב"ד/ וכן המשים לעצמו סימנים אם יארע לו כך וכך וכו'. א"א זה שבוש גדול שהרי דבר זה מותר ומותר הוא ואולי הטעהו הלשון שראה כל נחש שאינו כאליעזר ויונתן אינו נחש והוא סבר שלענין איסור נאמר ולא היא אלא הי"ק אינו ראוי לסמוך ואיך חשב על נדיקים כמותם עבירה זו ואי הוה אינהו הוה מפקי פולטי דנרא לאפיה. +

הלכה ה - מי שאמר דירה זו שבניתי סימן טוב היתה עלי, אשה זו שנשאתי ובהמה זו שקניתי מבורכת היתה מעת שקניתי עשרתי, וכן השואל לתינוק אי זה פסוק אתה לומד אם אמר לו פסוק מן הברכות ישמח ויאמר זה סימן טוב כל אלו וכיוצא בהן מותר הואיל ולא כיון מעשיו ולא נמנע מלעשות אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שכבר היה

הרי זה מותר. +/השגת הראב"ד/ כל אלו וכיוצא בהן מותר הואיל ולא כיון מעשיו ולא נמנע מלעשות אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שכבר היה הרי זה מותר. א"א אף זאת שאמרו בית תיניק ואשה אף על פי שאין נחש יש סימן לא אמרו לענין איסור והיתר אלא לענין סמיכה אם ראוי לסמוך על סימניהם ואמרו שראוי לסמוך אחר שהוחזקו שלש פעמים. +

הלכה טו - ודברים האלו כולן דברי שקר וכזב הן והם שהטעו בהן עובדי כוכבים הקדמונים לגויי הארצות כדי שינהגו אחריהן, ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להמשך בהבלים אלו ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן, שנאמר כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל, ונאמר כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן וגו', כל המאמין בדברים האלו וכיוצא בהן ומחשב בלבו שהן אמת ודבר חכמה אבל התורה אסרתן אינן אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלימה, אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן, ומפני זה אמרה תורה כשהזירה על כל אלו ההבלים תמים תהיה עם ה' אלהיך.

שמואל א פרק יד

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה אֶנְחֵנוּ לְעִבְרִים אֱלֹהֵי־אֲנָשִׁים וְנִגְלִינוּ אֲלֵיהֶם : (ט) אִם־כֹּה יֹאמְרוּ אֲלֵינוּ דָּמוֹ עַד־הִגִּיעֵנוּ אֲלֵיכֶם וְעַמְדָנוּ תַחְתֵּינוּ וְלֹא נִעְלָה אֲלֵיהֶם : (י) וְאִם־כֹּה יֹאמְרוּ יְעֹלֵנוּ וְעֲלֵנוּ כִּי־תִתְּנֵם יְקֹק בְּיָדֵנוּ וְהִלְכֵנוּ הָאוֹת :

רד"ק שמואל א פרק יד פסוק ט

(ט) דמו עד הגיענו - המתינו וז"ש יהונתן לאות ולסימן אמר כמ"ש וזה לנו האות כי אם יאמרו עלו עלינו פיהם הכשילם כי אנחנו נעלה והם ירדו וזה אינו נחש האסור ואם היה אסור לא היה הקדוש ברוך הוא עוזרו בהליכה ההיא אבל הוא וכיוצא בו הוא קול דברי' ישמע אדם ויחזק לבו כי הם סי' ואות על המעשה ואל יטעה אותך מה שנמצא בדברי חז"ל אמר רב כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחש כי אינו אומר שיהיה אותו נחש אסור כמו שפירשוהו רבים כי הנה אלו המנחשים בחולדה ובעופות אינו כנחש אליעזר וכיונתן והוא היה אסור כמ"ש רז"ל לא תנחשו אלו המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים והאומר פתו נפלה מפיו מקלו נפל מידו צבי הפסיקו עורב קורא לו שועל מימינו ונחש משמאלו אל תתחיל בי שחרית הוא ר"ח הוא מוצאי שבת הוא הנה אלו הדברים וכיוצא בהן שנהגו בהן בעלי הדיעות הרעות וקבעום חק ומנהג עליהם וחושבים כי הם המטיבים והמריעים זה הוא שאסרה התורה אבל אם ירצה אדם לעשות מעשה ויעשה דבר א' לאות וסי' למעשה ההוא כדי לחזק לבו ולעורר לבו לדבר ההוא זה הדבר מותר

ויקרא פרק יט - (כו) לא תאכלו על-הדגם לא תנחשו ולא תעוננו:

במדבר פרק כג - (כג) כי לא-נחש ביעקב ולא-קסם בישראל קעת יאמר ליעקב ולישראל מה-פעל אל:

דברים פרק יח - (י) לא-ימצא בך מעביר בנז-ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף: ... (יג) תמים תהיה עם יקוק אלהיך: ס (יד) כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל-מענגים ואל-קסמים ישמעו ואתה לא כן גתו לך יקוק אלהיך: (טו) נביא מקרבך מאחריך כמני יקים לך יקוק אלהיך אליו תשמעון:

רש"י הירש ויקרא פרק יט

לא תנחשו. בסנהדרין סה ע"ב; סו ע"א אמרו, איזהו נחוש האסור - "מנחש זה האומר: פתו נפלה מפיו; מקלו נפלה מידו; בנו קורא לו מאחרי; עורב קורא לו; צבי הפסיקו בדרך; נחש מימינו; ושועל משמאלו (והוא רואה בכל אלה סימן רע לאותו יום או לאותו עסק - ע"י רש"י שם); ...

כבר עמדנו בישרון, כרך ח עמ' 536, על קירבת "נחש" ל"נחץ"; וכך נראה לנו לבאר את משמעותם: נחץ - לחתור לקראת מטרה, תוך כדי התגברות על המכשולים שבדרך; נחש, על - פי תכונת שורשי צ - ש - לחתור לקראת מטרה, בלא להתחשב בחוליות הביניים העומדות למכשול. ומכאן הנחש - העובר על פני כול, וחומק מפני כול. וזו גם דרכו של המנחש - על - פי הדוגמות הנתונות בהלכה: הוא מתעלם מחוסר חוליית הביניים שבין שני דברים רחוקים; הוא רואה ביניהם קשר סיבתי, שאיננו קיים במציאות. אין להעלות על הדעת, יש קשר סיבתי בין החולדה והנחש וכו', בין הפת הנופלת והמקל הנופל וכו', בין התחלת תקופת זמן בדבר של הפסד וכו' - לבין הצלחתו וכשלונו של עסק או עתידו הטוב והרע של אדם. אותם מאורעות ותופעות לא ישפיעו על עתידו של אדם; אף הם לא יושפעו מאותו עתיד - המתרגש ובא כבר בהווה. מי שסבור, שהוא יכול ללמוד מהם על העתיד, כבר הפך "נחץ" ל"נחש"; הוא מספק את היצר המבקש לדעת את העתיד; אך הוא מתעלם מחוסר חוליות הביניים, הדרושות למסקנותיו.

לאמיתו של דבר, הרי נחוש הוא טירוף המעורר גיחוך, והסותר כל מחשבה בריאה. אלא שיש בו גם משום כפירה בסדרו של עולם ובהשגחה האלוהית, החופשית והמוסרית. ויש בו משום השפעה מזיקה על פעילותו החופשית - המוסרית של האדם. כי ה' נתן תורה לעמו וחנו לאדם דעת. על - פי התורה יקבע האדם את המטרות לפעילותו ויידע מה מותר ומה חובה; ותבונתו תלמדנו, מה ניתן לעשות בדרך הטבע.

• [לשיעור - נחש הקדמוני ועומק החציצה של החטא בין האדם לבוראו]

ד - גדר האיסור וטעמו

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יא

הלכה ד - אין מנחשין כעכו"ם שנאמר לא תנחשו, כיצד הוא הנחש כגון אלו שאומרים הואיל ונפלה פתי מפי או נפל מקלי מידי איני הולך למקום פלוני היום שאם אלך אין חפציי נעשים, הואיל ועבר שועל מימיני איני יוצא מפתח ביתי היום שאם אצא יפגעני אדם רמאי, וכן אלו ששומעים צפצוף העוף ואומרים יהיה כך ולא יהיה כך, טוב לעשות דבר פלוני ורע לעשות דבר פלוני, וכן אלו שאומרים שחוט תרנגול זה שקרא ערבית, שחוט תרנגולת זו שקראה כמו תרנגול, וכן המשים סימנים לעצמו אם יארע לי כך וכך אעשה דבר פלוני ואם לא יארע לי לא אעשה, כאליעזר עבד אברהם, וכן כל כיוצא בדברים האלו הכל אסור וכל העושה מעשה

ממנו ולבקש רחמים ממנו מלפני ה' ופי' בית אם בנה בית חדש ויארע לו מאורע טוב או רע סמוך לחנוך הבית וכן אם יולד לו ילד או לקח אשה בזה הדרך ואמרו והוא דאתחזק תלתא זמני אז ראוי לסמוך עליו אעפ"י שבא מאליו ולא עשהו סימן בתחלה אבל הנחש שעשהו סימן מתחלה לא שאלו בו שלש פעמים אלא בפעם ראשונה לבד יש סימן וסמכו הג' פעמים על מ"ש יעקב אבינו יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימן תקחו ואלה המקרים באו לו משנולד בנימן לפיכך חשש בדבר וכן אמר יוסף הצדיק הלא אתם ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמוני כלומר אדם כמוני יחשב סימן רע אם יאבד ממנו הגביע אשר הוא שותה בו לפיכך אמר הלא זה אשר ישתה אדוני בו והוא נחש ינחש וכן נחשתי ויברכני ה' בגללך וכן והאנשי' ינחשו כל זה הוא לשון סימן ואות על הדבר לא נחש ולא קסם ואמרו רז"ל מכאן שמשתמשין בבת קול שנאמר ואזנך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי תשמאלו ואמרו קל גברא במתא וקל איתתא בדברא ומה נחזור אחרי ספורי הגמרא וסמכי הפסוקים והנה פ' מפורש נעשה כמעשה יונתן על פי הנבואה נאמר לגדעון ושמעת מה ידברו ואחר תחזקנה ידיך :

כי אילו היו עושים רע בדבר הזה אליעזר ויהונתן לא היה עונה אותן הב"ה כהוגן ומסייע את מעשיהם ועוזרם והנה רב בעל המאמר הזה שאמר כל נחש שאינו כנחש אליעזר ויונתן אינו נחש הוא בעצמו היה עושה כנחש שלהם כמ"ש רב בדיק במברא ואמר רב הוה אזיל לבי רב נחמן חתניה ואמר אי מברא אתא לאפאי ימא טבא לגו וכן אמר שמואל הוה בדיק במברא ר' יוחנן בדיק בינוקא פ"י שהיה אומר לתינוק אמור לי פסוקך שאתה קורא בו כשהיה רוצה להתחיל שום מעשה או דרך אבל המאמר ההוא שאמר רב כך פירושו כל נחש וסי' שהוא אינו עושה אותו סי' לעצמו מתחילה כמו שעשה אליעזר ויהונתן אינו נחש וסימן ואין לסמוך עליו או לחוש ממנו אם יבא מאליו לפיכך הקשה לו למה לא אכל מההיא סעודה מפני שהניחו כולם הברש ויצאו לקראתו חשב זה לסי' כי הסעודה ההיא לא תהיה לברכה מפני שהניחו ומה סימן נחש היה לו בזה כיון שמתחלה לא שם לבו לזה והא אמר רב כל נחש שאינו כנחש אליעזר ויהונתן אינו נחש ואין לסמוך עליו ואין לחוש ממנו א"כ רב למה חשב/חשש/ בזה הדבר ולפיכך אמרו רז"ל בית תינוק ואשה אעפ"י שאין נחש יש סימן כלומר אע"פ שאינו נחש כנחש שסומכין עליו יש קצת סימן בדבר לשמח לבו ולחזקו אם יהיה לטוב ואם יהיה לרע יש לדאוג

ראב"ד ורד"ק (על שמואל א יד פס' ט)	רמב"ם	גדר האיסור
"הנה אלו הדברים וכיוצא בהן שנהגו בהן בעלי הדיעות הרעות וקבעום חק ומנהג עליהם וחושבים כי הם המטיבים והמריעים זה הוא שאסרה התורה" נראה יסוד דבריו - כאשר אדם תולה בדברים הבאים לו מבחוק (כדוגמת השועל העובר לימינו או פתו נפלה לו) את גורלו ולא תולה בהי"ת זהו האיסור. וממילא כאשר הדבר מעוררו להי"ת אין בזה ניחוש אלא שכאן הברור איזה סימן הוא בעל תוקף ואין סימן הוא שטות והבל.	המשים סימנים לעצמו אם יארע לי כך וכך אעשה דבר פלוני ואם לא יארע לי לא אעשה	
כל ניחוש שאינו כאליעזר ויונתן, שיזמו מעצמם את הסימן, אין לו תוקף ומהימנות שהוא נכון והצלחה אלא הוא בטל ומבוטל. אולם ניחוש כמו שלהם מותר.	כל ניחוש שאינו כאליעזר ויונתן (שפעלו לפי הניחוש) אין בזה ניחוש. כלומר אסור לעשות כמעשה אליעזר ויונתן.	"והאמר רב: כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחש" (חולין דף צ"ח ע"ב)
היה להם מותר כי מעצמן יזמו את הסימן. וזהו סימן תקף שכן האדם יזמו מעצמו ונענה.	עברו על איסור ²	אליעזר ויונתן בן שאול
אע"פ שלא האדם יזם, אלא הוא נפעל ממציאות כעגון בסמוך לחנוכת הבית קרה משהו טוב או רע, יש בזה סימן חלש אלא א"כ התחזק שלש פעמים ואש זה סימן חזק ויעורר לבו לשוב אל הי"ת.	אלו סימנים מותרים "הואיל ולא כיון מעשיו ולא נמנע מלעשות אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שכבר היה הרי זה מותר"	תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: בית תינוק ואשה, אף על פי שאין נחש יש סימן. אמר ר' אלעזר: והוא דאתחזק תלתא זימני, (חולין דף צ"ח ע"ב)
"אם ירצה אדם לעשות מעשה ויעשה דבר א' לאות וסי' למעשה ההוא כדי לחזק לבו ולעורר לבו לדבר ההוא זה הדבר מותר".	סימנים שלא מכון מעשיו או נמנע מעשייה בגללם אלא עשיית סימן לדבר שכבר היה.	אילו סימנים מותרים?

שלחנו בליל ראש השנה קרכס"ת קרא רוביא כרתי סלקא תמרי שהם ענינם מהם שגדלים מהר ומהם שגדלתם עולה הרבה וכדי שלא ליכשל בהם לעשות דרך נחש תקנו לומר עליהם דברים המעוררים לתשובה והוא שאומרים בקרא יקראו זכיותינו וברוביא ירבו צדקותינו ובכרתי יכרתו שונאינו ר"ל שונאי הנפש והם העונות ובסלקא יסתלקו עונינו ובתמרי יתמו חטאינו וכיוצא באלו ורוביא פרשוה גדולי הרבנים תלתן ואנו מפרשים בו קטנית הנקרא פיישו"ל וידוע שכל זה אינו אלא הערה שאין הדבר תלוי באמירה לבד רק בתשובה ומעשים טובים אבל הדברים שנעשים בדרך נחש חלילה אין פקוק באיסורם והוא שאמר

החסד ויונתן את הפלשתים במבחן של אומץ וגבורה. ולכן אין בזה ניחוש. ובה מיושבת שיטת הרמב"ם מקושיית הראב"ד והרד"ק כיצד ה' סייע לאליעזר ויונתן אם עברו על איסור ניחוש. ובתוס' בחולין תירץ בדרך אחרת ע"ש.

ה- יישוב הסוגיה מדוע אין בסימנים ניחוש?

שיטה א':

בית הבחירה למאירי מסכת הוריות דף יב עמוד א

כשמושחין את המלך היו מושחין אותו על המעין לסימן טוב שתמשך מלכותו ולא דרך נחש חלילה אלא לעוררו שיתנהג בדרך מעיין אשר לא יכזבו מימיו ולא יתנהג בדרך שיהיה ענינו כאפיק נחלים העובר לשעתו: הרבה דברים הותרו לפעמים שהם דומים לנחש ולא מדרך נחש חלילה אלא דרך סימן לעורר בו לבבו להנהגה טובה והוא שאמרו ליתן על

² עין דרשות הר"ן הדרוש ה' 12 וכן פירוש הר"ן לסוגיה שם בחולין. בפשטות סובר כרמב"ם בגדר איסור ניחוש אולם לדעתו אליעזר ויונתן לא חטאו בניחוש אלא כוונת הגמרא להשוות רק לענין שסמכו על הסימן ופעלו לפיו כך גבי ניחוש מי שסומך ופועל על פיו. אולם אצלם היה מותר משום שהיה בזה הגיון אליעזר בחן את רבקה במבחן

50 הנה על קצת בני אדם שכשמתחילין בסחורה מגדלין תרנגול על שם אותה סחורה ואם הוא נעשה יפה בוטחים על הצלחתם ושאר דברים הדומים לאלו שהזכירו הנה אמר על כלם ולא מילתא היא כלומר ואין ראוי לבטוח על אלו ההבלים ועשייתם אסורה על הדרך שביארנו בסנהדרין והבוטח ב"י חסד יסובבנו: 5

55 של"ה הקדוש מסכת ראש השנה נר מצוה אות כא':
ולכאורה יש להקשות במה שכתב רוביא ירבו זכויותינו, אמת כי לשון רוביא מורה על ירבו, אבל איך נרמז שם שזכויותינו ירבו דלמא זכויות דעלמא. וכן בכרתי יכרתו שונאינו, איך נרמז שם שונאינו דלמא חלילה 10 וחס להיפך. אלא הענין הוא שאין שום רמז באכילת הפרי, רק הפרי הוא סימן שיזכור האדם ויתעורר בתשובה ויתפלל על הדבר הזה, רצוני לומר כשמשים רוביא על שלחנו ואכלו אז הוא לו למזכיר שיתפלל על שירבו זכויותינו, וכשרואה כרתי אז הוא למזכיר ורמז שיתפלל על הכרתת שונאינו. נמצא העיקר הוא ההתעוררות והתפלה, ולאחר 15 שהתפלל ואוכל דבר זה אז הוא רושם שתתקיים תפלתו. וכו'.

לסיכום שיטה זו:
✓ האם יש ענין עצמי במאכלים אלו דווקא?
✓ האם העיקר הוא "למיכל או למיחזי"? 20
✓ מהי מטרת הסימנים?
✓ התנועה היא מ"למעלה למטה" או מ"למטה למעלה"?

שיטה ב':

25 מהר"ל באר הגולה באר שני:

בפרק ג' דהוריות (י"ב, א') אמר אב"י השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא רגיל למיכל בריש שתא קרא ורובי' כרתי וסלקא ותמרי. גם דבר זה מצאתי שהם תמהים מפני שנראה להם שהם ניחוש. ודבר זה אינו, 30 שאם כן יהיה מעשה אלישע ומעשה ירמיה ענין ניחוש, וזה שירמיה ציוה לברוך בן נריה (ירמיה נ"א) והיה בכלותך לקרוא את דברי הספר הזה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרק ואמרת ככה תשקע בבל וגוי וכן ענין אלישע (מלכים ב', י"ג) בהניח זרועו על הקשת ויאמר אלישע ירה ויור ויאמר חץ תשועה לה' וחץ תשועה בארם ונאמר שם ויקצוף איש האלקים ויאמר להכות חמש או שש פעמים אז הבית ארם עד כלה ועתה 35 שלש פעמים תכה ארם, ולא היה ענין אלישע וירמיה ח"ו ניחוש. והנה דבר זה הוא סימן ואות להיות נגמר הדבר. ודבר זה ביאר הרב הגדול הרמב"ן ז"ל המקובל האלקי אשר אליו לבד נגלו תעלומות חכמה וסודי התורה, וכתב בפ' לך לך ז"ל דע כל גזירת עליונים כאשר תצא הגזירה

40 אל פעל הדמיון תהי' הגזירה מקיימת עכ"פ, ולכך יעשו הנביאים מעשה בנבואתם כמאמר ירמיה לברוך והיה בכלותך וגו' וכן ענין אלישע בהניחו זרועו על הקשת ויאמר אלישע ירה וגו' ולפיכך החזיק הקב"ה לאברהם בארץ ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות בזרעו והבן זה היטב עכ"ל הרב הגדול. ודברים אלו הם ברורים. ומעתה תדע להבין 45 דברים אלו, כי הדבר הזה הוא חכמה נפלאה לעשות לגזירה עליונה דמיון וסימן למטה, כדי שתצא לפעל הטוב ותהי מקיימת הגזירה לטוב לכך ראוי לעשות סימן ודמיון כמו שתמצא שעשו הנביאים, וזהו ענין הדמיון למכלי בריש שתא דברים שיש בהם סימן טוב כדי שתצא הגזירה לפעל ואז תהי' הגזירה הטובה מתקיימת. ואין בזה ניחוש רק

50 היא הכנה שתצא הגזירה לטובה. והיינו דאמר השתא דאמרת סימנא מילתא, כי הוא מילתא לענין זה שעל ידי סימן תצא הגזירה לפעל הטוב, ודברים אלו נעימים ויקרים מפי וכל חפצים לא ישוו בהם:

חידושי אנדות למהר"ל הוריות דף יב עמוד א

55 אין מושחין את המלכים. יש בני אדם מתמיהים על זה, ומכ"ש מן האומות ששואלין על זה, כי נראה שהוא כעין ניחוש. ואין זה ניחוש, כי הרבה דברי' תלויים במקום, כי הכל כאשר המקבל מוכן ולפיכך כאשר מוכן המקום שיקבל המקבל אז מקבל הדבר הטוב, וכן אם המקום רע אין מקבל המקבל דבר טוב. ולפיכך אמר שאין מושחין [את] המלכים 60 אלא על המעיין שזה המקום מוכן לקבל המשך, שהרי המים מושכין וכן תמשך מלכותו. וכן מה שאמר מי שבא לידע אי מסיק שתא אי לא מסיק שתא וכו', הסימן שנעשה אל האדם הוא קרוב אל הדבר, כי מי שהוא קרוב אל ההצלחה נראה בו סימן הצלחה, וכן להפך, ומי שהוא [קרוב] אל החיים נעשה בו סימן של חיים, ולפיכך הנר שהוא דומה אל הנשמה אי משיך נהוריה סימן לו שהוא חי, ואי לא משיך נהוריה הוי סימן אל הרע. וכן מה שאמר מאן דבעי למיעבד וכו', כי התרנגול הוא זריז והוא נקרא גבר, וכל עסק צריך זרוז ולכך סימנא כמו זה מלתא היא, ודבר זה 70 יש לך להבין כי התרנגול הוא ראוי לסימן זה ביותר. וכן מה שאמר (דבית) בביתא דחברא אי חזי בבואה דבבואה, כלומר כי בביתו אין נקרא שהוא על הדרך, אבל בבית חבריה נקרא שהוא על הדרך, ואי חזי בבואה דבבואה מורה כי יש שמירה וצל עליו, ואם לאו סר צלו מעליו ולא ילך באותה שעה. ומי שאין נותן מקום ולא יאמין לדבר זה, רק שענין האדם נוהג על פי הטבע, דבר זה סכלות, כי [ראוי] האדם בפרט שיהיה הנהגתו לא כמו בהמה שאין מזל לבהמה, רק הנהגת הבהמה טבעית והנהגת האדם היא רוחנית כי יש לו מזל. וכיון שיש לו מזל, המזל נראה ע"י סימן, וכך מועיל סימן שעושה למטה שיהיה דבק האדם בטוב 75 למעלה, שאין הנהגת האדם כמו הבהמה שאין לה כח ומזל למעלה.

80 ולכך אמר השתא דאמרת סימנא מלתא היא יהא רגיל (למחוי) [למיכל] וכו' כי אלו דברים קרא הוא גדול מאוד וסימן הוא שיגדל, ורביא הוא בבנים, כרתי שיכרית שונאי אשר הם צורריו, תמרי שנאמר צדיק כתמר יפרח, סלקי שיסלק ממנו השי"י החטאים לכך הם אלו (שלשה) [חמשה] הם סימן טוב מתחבר אליהם ע"י אכילה, שאין יותר חבור אל דבר כמו האכילה והיו אליו לטובה. ואין דבר זה דבר קטן כי כבר האריך הרמב"ן ז"ל בפרשת לך לך כי גם הנביאים היו עושים סימנים שיהיה הסימן לטוב להם כמו שהאריך הרמב"ן ז"ל שם, לכך יסתם פיהם של דוברי שקר המדברים על צדיקים עתק שחושבים דבר זה כמו ניחוש, ואין הדבר כן רק שהוא סימן טוב בשעה שראוי אל זה וכמו שאמרו ז"ל 85 סימנא מילתא היא.

90 ואני אומר כי אלו דברים נזכרו בהם זכות אבות, כי כך אמרו ז"ל במדרש (ויק"ר פכ"ט) מלמדך להועיל אמר הקדוש ברוך הוא תהיו מזכירין לפני זכות אבות בר"ה שהוא יום הדין ותהיו נצולים מן הדין. ולכך יהיו לפניו אלו דברים שהם סימן טוב, והמעלה שהיה לאבות נזכר בזה, ובוזה יהיה ניצול מן הדין. והנה קרא פרי גדול מאוד וזהו סימן לאברהם שנאמר עליו (יהושע י"ד) האדם הגדול בענקים. רביא הוא סימן ליצחק שאליו נאמר (בראשית כ"ו) והרביתי את זרעך, כי מן מדת יצחק הברכה באה לעולם. ולכך דרשו במדרש (פסחי' קי"ז ב') ואעשך לגוי גדול שאומרים אלקי אברהם ואברכך זה שאומרים אלקי יצחק, כי אברהם ברכתו הגדולה, ויצחק ממדתו הברכה לעולם, ולכך אמרו ואברכך זה שאומרים

45 ישראל, ומאחר שהיו עוסקים במצוה, אם כן היה דעתם להקב"ה, וכאילו אמרו בפירוש שהקב"ה יראה להם הדרך לבא לקיים המצוה, ובוזה הניחוש יהיה מראה להם. ולפיכך לא שייך בזה ניחוש, כי הניחוש אינו שייך רק אם מנחש אם יארע לי כך וכך - כך וכך אעשה, וזהו במילי דעלמא. אבל במידי דשמיא, הוא תולה בהקב"ה, אם יארע לי כך וכך 50 אז אדע לקיים המצוה, וכיון דמילי דשמיא, הנה זה הוא מאת ה', ובוזה לא שייך ניחוש, שהרי הקב"ה הוא נותן לו סימן. אמנם נראה, דמכל מקום צריך שיהיה טעם לזה, כמו שאמר אליעזר שיראה שהיא גומלת חסדים (רש"י בראשית כד, יד), ויונתן בן שאול שנראה שהם חלשים, אבל בלא טעם הוא ניחוש, שכל מעשה השם - במנהגו של עולם, לא על ידי דברים שאינם במנהגו של עולם, כי אותם הם ממלל ניחוש: 55

ספר גור אריה על בראשית - פרק כד פסוק יד

15 [ט] ביררת. ואם תאמר היאך ניחש אליעזר עבד אברהם, ותרוצו התוספות (חולין צה ע"ב) שלא נתן הנזמים תחלה, אלא שאל תחלה ואחר כך נתן הנזמים. ולא ידעתי מה הועילו התוספות בתירוץ זה, דסוף סוף היה סומך על ניחוש שלו שהאשה אשר תשקה אותו יקח אותה ליצחק, ואם לא רצתה להשקותו לא לקח אותה, הרי על ניחוש שלו היה סומך, ולא היה הניחוש בשביל הצמידים שיתן, אבל הניחוש היה בשביל שיקח אותה אשר תשקה אותו, ואין לומר דדעתו היה שאף אם לא תשקה אותו שיקח אותה - שזה דבר אינו כלל, דאם כן למה עשה הניחוש, ונראה אלי דלא הוי כהאי גוונא ניחוש, דהא אפילו בלא ניחוש שלו ראוי שיקח אליעזר אשה זאת - כיון שהיא גומלת חסד ראויה לביתו של אברהם (רש"י כאן), וכן גבי יונתן בלא ניחוש שלו ראוי הדבר, שאם יאמרו הם "עלו עלינו" (ש"א יד, ט) - מאחר שאומרים עלו אלינו 20 אם כן יראים הם ולכך לא ירצו לבא אליהם, ואם כן אפילו סומך עליו לגמרי - אין זה ניחוש, כיון שבלא ניחוש ראוי הדבר בעצמו. ואין אסור הניחוש רק כאשר בלא ניחוש אין כאן שום טעם לדבר ההוא, ובודאי כהאי גוונא ניחוש הוא. ומה שאמרו (חולין צה ע"ב) 'כל ניחוש שאינו כניחוש של אליעזר עבד אברהם אינו ניחוש' - לא שהיה זה ניחוש, אלא 30 שכך אומר - שכל מי שאינו סומך עליו כמו שסמך עליו אליעזר - אינו ניחוש כלל. העולה - לא היה זה ניחוש. ודבר זה נראה לי ברור שלא היה זה הוכחה לניחוש. ועוד נראה דשאני הכא מפני שהיה לדבר מצוה; גבי יונתן - מצוה היה להציל את ישראל, ואליעזר עבד אברהם - מצוה 35 להביא אשה הגונה ליצחק, ולפיכך לא נאסר לו:

גור אריה על ויקרא - פרק יט פסוק כו

40 [מו] כגון אלו המנחשים וכו'. ואם תאמר, ואליעזר עבד אברהם היאך ניחש, וכן יונתן בן שאול, ותרוצו התוספות בחולין פרק גיד הנשה (צה ע"ב) דאליעזר עבד אברהם לא נתן הנזמים אלא אחר ששאל לה "בת מי את" (בראשית כד, כג), ויונתן בן שאול בלאו הכי נמי היה עולה, ולזרז את נערו עשה זה. ועיין למעלה בפרשת חיי שרה. ועוד יש לתרוץ, דאליעזר עבד אברהם ויונתן בן שאול בדבר מצוה היו עוסקים; ואליעזר עבד אברהם להשתדל זיווג נאה ליצחק, ויונתן בן שאול להציל את

לסיכום שיטה זו:

- ✓ האם יש ענין עצמי במאכלים אלו דווקא?
- ✓ האם העיקר הוא "למיכל או למיחזי"?
- ✓ מהי מטרת הסימנים?
- ✓ התנועה היא מ"למעלה למטה" או מ"למטה למעלה"?

ו – ביסוד העניין - שמן המשחה

- א. השם "משיח" בא משמן המשחה⁴. שפע אלוקי החל על הגשמי ואעפ"כ אינו חסר אלא מקדש אותו.
- ב. כהן שנמשח מביא פר העלם דבר של ציבור ואילו מרובה בגדים קרבן יחיד. וכן מלך שחלקו עליו מושחין אותו משום שחסר "בזמן ששלום בישראל". הרי שהוא קשור לכח כלל ישראל שהוא הפלא הנצחי של חיבור הגשמי ברוחני ולעולם אינו מת. שמן המשחה קשור ליסוד המשכת הענין האלוקי על עמ"י.
- ג. אחדות הנס והטבע ישראל ותחייתו אות יב – הרב עוסק באורו של משיח ובקשר בין הטבע לכל ההנהגה הניסית העליונה ומחבר זאת ליסוד הרמב"ן שכל הנביאים עשו קשר בין הנס לטבע

אורות, ישראל ותחייתו אות יב':

80 "לא נַעֲזְבָה הַיָּהּ הַטְּבַעִיּוֹת בְּמַהֲלָכָהּ, לֹא אֶלְמָנָה הִיא הַהִיסְטוֹרְיָה הַסְּבוֹבָה בְּמִסְבוֹתֶיהָ, וּבְתוֹכָהּ חַי גּוֹאֵל חֶזֶק, צוּר יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ ד' צְבָאוֹת שְׁמוֹ, אֱלֹהֵי כָּל בְּשָׂר, אֱלֹהִים לְכָל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ, אֲדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צְדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת. לֹא עֲשֵׂתָה הַנְּבוּאָה שׁוֹם נֶס כִּי-אִם כְּשִׁקְשַׁרְתָּ לְאִיזוֹ טַבַּעַת טַבַּעִית, אֶפְלוֹ קְלוּשָׁה וּקְטָנָה. חֲשַׁבּוּ בְּזֶה חוֹשְׁבִים סִימְבּוֹלִיּוֹת מַחְשָׁבוֹת, שְׂכַצְלִים נְהַלְכוּ, וְהֶאֱמַת הַמְּסוֹרֶתִית תַּבְּיַע אֲמַרְיָה בְּכָל הוֹד גְּבוּרָתָה: רַכּוּס מְהֵדֵק דְּרוֹשׁ תְּמִיד לְהִיּוֹת מַעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן, מֵהוֹפְעַת הַשְּׁלִיטָה הַנְּשַׁמְתִּית, אֶל הָעוֹלָם הַתְּחִתִּיתִי מִגְּבֹל וְהַמְצַמֵּץ בְּטַבַּעִיּוֹתוֹ וכו'".

⁴ גדולים ומלכים, כי כל הקדושות מקבלין על - ידי הרים טוב שהוא בחינת משיח שגדל וצומח על - ידי הקול המשקה את הגן. וכו'".

³ עיין עוד חידושי אגדות למהר"ל שבת דף קנג ע"א ד"ה ומה שאנו נוהגים

⁴ כפשט המשמעות. וראה ליקוטי הלכות ברכת הריח אות ד: "... כי משיח הוא עקר הכח של שמן המשחה, כי משיח הוא קלל כל הריחות טובות שבעולם. ועל - פן על - ידי שמן המשחה נתקדשין הדברים בקדושתו, דהינו המשכן ומזבחו וקלי שרת וכהניס

(ח) אֶהְבֵּת צֶדֶק וְתִשְׁנֶא רָשָׁע עַל־כֵּן מִשְׁחָךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ שְׁמֹן שִׁשׁוֹן מִחֲבֵרֶיךָ :

5 **בראשית רבה (וילנא) פרשת וירא פרשה מט**

אמר רבי לוי השופט כל הארץ לא יעשה משפט, **אם עולם אתה מבקש אין דין, ואם דין אתה מבקש לית עולם**, את תפיס חבלא בתרין ראשין, בעי עלמא ובעי דינא, אם לית את מוותר ציבחר⁵, לית עלמא יכיל קאים, **א"ל הקדוש ברוך הוא אברהם (תהלים מה) אהבת צדק ותשנא רשע, אהבת לצדק את בריותי ותשנא רשע, מאנת לחייבן, ע"כ משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחבריך, מהו מחבריך מנח ועד אצלך י' דורות ומכלם לא דברתי עם אחד מהם אלא עמך, ויאמר ה' אל אברהם לך לך.**

שפת אמת לראש השנה שנת תרל"ב

15 [ב"ה תרל"ב עירבובי דברים]:

הסימנים בליל ר"ה כרתי רוביא. כי בר"ה אין מבקשין על עניני עוה"ז. כמ"ש בזה"ק ותיקונים. רק לבקש על מ"ש תן פחדך ותמלוך כו'. וי"ל דלכך מרמזין על צורכי עוה"ז שהם באמת רק רמזים להוציא מכל ענין רמיזא דחכמתא לעבודת השי"ת. ובאופן זה שיהי' רק לסימן ולרמז רשאים לבקש שכן רצונו ית' שע"ז נבראו. ובר"ה שנותן השי"ת חיות חדש לכל הנבראים על כל השנה צריך כל אחד להיות מוכן לקבל החיים רק לעבודתו יתברך שמו בלבד וכפי רצונו כן נותנים לכ"א :

25